

1 (3)

Kommentar til forslag til ny kulturmiljølov.
Høringsfrist 25. aug. 2025.

Dette høringsnotat søker å beskrive forskjellen i virkelighetsoppfatning mellom de som beviselig har fått til resultater i sitt kulturmiljøarbeid, og forvaltningen.
Søker å gi råd om hva som må til for å nærme seg de mål om bygningsbevaring Stortinget har satt og som ambisjonene i lovtekstene bør uttrykke.

Bygningsbevaring med gode resultater drives over hele landet av entusiaster og spesielt interesserte.

Men 1800 av de 3350 private fredede hus trenger hjelp.

Da trengs det 1800 millioner nå, om vi skal regne hjelpen om i rede penger.

Det skippertak Stortinget tok for noen år siden, med økte tilskudd på opp mot 70 millioner pr. år på det meste, har blitt tatt igjen av økte kostnader og er ikke mer enn brannslukking for noen av de private fredede hus som er i dårligst forfatning.

Dersom energiprisene stiger vesentlig, som det er grunn til å tro, men som få har tatt høyde for, er det helt sikkert kun velstående entusiaster som fortsatt kommer til å bebo de mest verdifulle private fredede hus.

Et offentlig utvalg oppnevnt av Miljødep. har levert en NOU 2025:3. som er et forslag til tekst i en ny Kulturmiljølov.

Ingen eiere av private fredede hus ble tatt med i utvalget.

Miljødep. begrunner det med at det behøves en viss kompetanse for å være med.

Så kan man diskutere om Miljødep. har lyktes med det.

Gamle bygninger er og blir de mest talende kulturminner og med den situasjon bygningsbevaringen er i, må et nytt lovforslag først og fremst innrettes på, å skape mer interesse for, og mobilisere bredere ressurser inn i bygningsbevaringen.

Slike helt nødvendige ressurser ligger ubrukte hos eierne.

Tidligere Riksantikvar Jørn Holmes var entydig at eierne må mere med, må få mer å si.

Ubrukte er disse ressursene først og fremst fordi eierne aldri har blitt invitert som samarbeidspartnere eller har hatt noen forutsigelig fordel av å vedlikeholde og bruke fredede hus.

I det nye lovforslaget er eierne til og med mindre synlige enn noen gang før.

Og fremdeles kan eierne, uten erstatning, pålegges det som må til for å oppfylle formålet med fredningen. (forslag til §§ 27-29).

Dessuten lesses det på eierne flere plikter enn før og i flere paragrafer enn før, (bl. a. i §§ 73-81) trues det med tvang og straff, mens noen oppmuntring til å opprettholde og utvikle kulturmiljøer vanskelig er å få øye på i forslaget.

Den onde sirkel vi er inne i fremstiller bygningsbevaring som en så vanskelig profesjon at den mer og mer må forbeholdes off. administrasjon (som har for få ressurser).

Bygningsbevaring kan heller ikke bare forbeholdes skolerte tradisjonshåndverkere (som ikke finnes) og akademikere (som har for liten praksis).

Mye kan vi lære fra Danmark.

Der skjermes ikke off. administrasjon, men er tvert imot pålagt å legge til rette for at bygninger som skal tas vare på til enhver tid skal ha en hensiktsmessig funksjon for eierne.

Dermed skal fredningsvedtakene være i takt med endringer i tiden slik at bevaring blir den dynamiske prosess den må være for å få bygningene bevart lengst mulig.

Å lovfeste dette prinsipp er det mest effektive tiltak for å få eiernes mangfold av ressurser inn i bygningsbevaringen.

Hvilket det har blitt mindre og mindre av de hundre år bygningsfredningen har eksistert.

Resultatene må bli bedre før stortingsflertallet blir mer interessert i å bevilge.

At Miljødep. har lyktes med å utstyre utvalget med den nødvendige realisme og kompetanse kan betviles ved at de i § 50, 1. ledd formulerer seg slik at det er usikkert om noen i det hele

tatt kan ta den økonomiske risiko det er å eie fredet kulturmiljø siden eieren kan pålegges:

«å bygge oppat naturleg skadd naturmiljø».

For hva er «naturleg skadd».

Utvalget benytter ikke anledningen til å ta tak i og foreslå lovformuleringer som kan bidra til å komme til enighet i det svært betente og overmodne temaet: Forsikring av fredede hus.

Isteden roter utvalget forsikringsspørsmålene ytterligere til ved i §§ 51-52 å foreslå at forsikringsselskapene skal gå fra sitt bærende prinsipp som er:

«Et forsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas».(forsikringsloven § 7-6).

Det er også tvilsomt om eierne vil få noe nytte av utvalgets innstilling siden det heller ikke denne gangen har blitt gjort en grundig gjennomgang av dagens premisser for fredning av private bygninger.

Og etter hundre år er det fremdeles ikke gjort noen evaluering av resultatene.

Formålsparagrafen(e) utvalget foreslår er mer enn i noen tidligere lov utflytende og diffuse. Det settes ingen realistiske rammer for hva det er mulig å ha et forsvarlig vern av eller hva slags vern det enkelte objekt bør ha.

Selv om forslaget har et eget kapittel om «Andre verneformer og verkemiddel», (hvor for øvrig ingen slike er nevnt) ser utvalget bygningsbevaring som ensbetydende med tradisjonelle, fastfrysede fredningsvedtak, hvor svært mange nå har fylt hundre år eller mer. Effektiv bygningsbevaring er derimot: Interesse, og motivasjon til å gripe de materielle og immaterielle virkemidler som dukker opp. Bevaring er en dynamisk prosess

Det har alltid vært en problematisk ubalanse mellom eiernes plikter og deres rettigheter. Utvalget forsterker denne ubalanse ved i 13 foreslåtte paragrafer å gjøre eierne og eiernes faktiske rettigheter mindre synlige.

Eierne SKAL, mens myndighetene bare BØR.

Og heller ikke denne gang gjøres noe forsøk på å klargjøre eieres rettslige stilling.

Etter å hatt god anledning i hundre år, unngår man fremdeles å belyse fredningens økonomiske og juridiske konsekvenser for eierne.

Noe som må være et enestående arrogant og misforstått forsøk på lovgivning.

Det har alltid vært eiere som soler seg i status av sine fredede hus.

Å utnytte deres velvilje gir ikke lenger tillit eller resultater.

Det gir heller ikke lenger resultater å lesse på eierne alle pliktene, (9 pgf.) og håpe på at mange nok fremdeles har respekt for paragrafer som ikke har annet innhold enn trusler om straff. (8 pgf.)

Utvalget har ikke annet å foreslå enn at eiere av fredede bygninger fremdeles skal måtte betale full mva. på f. eks. den spiker det er straffbart for eierne ikke å slå inn.

Noe som også må være enestående i momshistorien.

At utvalget godtok det bundne mandat at kostnadene ved kulturminnevernet ikke skulle øke viser at utvalget ikke tok sitt mandat alvorlig.

Tap av kulturminner har i mange år vært langt over Stortingets vedtatte mål.

Og i 2016 slo Riksantikvaren inn noen åpne dører og fant ut at fredede bygninger var de bygningene eierne først mistet interessen for.

Men utvalget foreslår ingen endringer i lovtekstene som kan bidra til å øke eiernes interesse for disse og andre kulturminner.

Denne vurdering av forslaget kan gjøres mer omfattende.

Konklusjonen vil uansett bli den samme: Om det blir utarbeidet en lov på et så vaklende grunnlag som NOU 2025:3, blir det sannsynligvis en lovtekst som får mindre tillit og svakere oppslutning fra eiere av fredede bygninger enn noen av de kulturminnelovene vi hittil har sett.